

แนะนำหนังสือ

ยิ่งยศ บุญจันทร์*

สุภัตตรา ภูมิประภาส, แปล.

ชาน, สุดาห์. ราชันผู้พลัดแผ่นดิน เมื่อพม่าเสียเมือง,

กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๕๗. ๔๒๔ หน้า. ภาพประกอบ

* นักศึกษาหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

ราชันผู้พลัดแผ่นดิน เมื่อพม่าเสียเมือง (*The King in Exile : The Fall of the Royal Family of Burma*) ซึ่งแปลโดย สุภัตรา ภูมิประภาส เป็นงานค้นคว้าลักษณะสารคดีเชิงประวัติของ สุดาห์ ชาห์ (Sudha Shah) นักวิชาการอิสระชาวอินเดีย ว่าด้วยเรื่องราวของพระเจ้าธีบอแห่งราชวงศ์คองบองของพม่า พระนางศุภยาลัต พระราชธิดา และพระราชนัดดา เริ่มตั้งแต่การขึ้นครองราชย์ของพระเจ้าธีบอจนกระทั่งถูกเนรเทศไปยังเมืองมัทราสและเมืองรัตนคีรี ประเทศอินเดีย ชีวิตของพระราชวงศ์หลังการเนรเทศสิ้นสุดลงจนวาระสุดท้ายแห่งพระชนม์ชีพ ผู้เขียนกล่าวว่า *The Glass Palace* นวนิยายอิงเหตุการณ์สมัยพม่าเป็นอาณานิคมของอังกฤษของอมิตาฟ กอช (Amitav Ghosh) เป็นแรงบันดาลใจสำคัญในการศึกษาประวัติศาสตร์ของราชวงศ์พม่าในช่วงวาระสุดท้าย เขาใช้เวลาค้นคว้า ๗ ปี ในการเก็บข้อมูล รวมทั้งการสัมภาษณ์เชื้อสายของพระเจ้าธีบอและพระนางศุภยาลัต ซึ่งยังคงอาศัยอยู่ที่เมืองมัทราส ตลอดจนลูกหลานของบุคคลที่รับใช้ใกล้ชิดราชวงศ์ ทั้งใช้ข้อมูลที่เป็นเอกสารชั้นต้น อาทิ จดหมายโต้ตอบระหว่างพระเจ้าธีบอกับผู้แทนรัฐบาลอังกฤษ บันทึกประจำวันของเจ้าหญิงสอง เป็นต้น หนังสือจึงได้รับการตอบรับอย่างดีในแวดวงวิชาการเพราะมีส่วนช่วยเสริมความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์พม่าให้สมบูรณ์มากขึ้น

หนังสือดำเนินเรื่องผ่านชีวิตของพระเจ้าธีบอและพระนางศุภยาลัต ซึ่งไม่เพียงให้ภาพชีวิตของพระราชวงศ์เท่านั้น แต่ยังบอกเล่าการเมืองในราชสำนักและรัฐบาลอาณานิคมซึ่งทำให้ผู้อ่านเข้าใจถึงปัจจัยที่ทำให้พม่าสูญเสียเอกราช เนื้อหาแบ่งเป็น ๓ ภาค ประกอบด้วย **ภาคที่ ๑** ก่อนการเนรเทศ **ภาคที่ ๒** ระหว่างการเนรเทศ และ**ภาคที่ ๓** หลังการเนรเทศ ทั้ง ๓ ภาคมีความสมบูรณ์ในตัวเองและมีลักษณะโดดเด่นร่วมกันคือการตีแผ่ประวัติศาสตร์พม่ายุคสิ้นราชวงศ์ต่อเนื่องสัมพันธ์กับการที่ราชอาณาจักรต้องตกเป็นอาณานิคมของจักรวรรดิอังกฤษตั้งแต่ ค.ศ. ๑๘๘๕ โดยนำเสนอผ่านเรื่องราวชีวิตที่ผกผันของพระเจ้าธีบอและพระนางศุภยาลัตและการเมืองโลกในยุคอาณานิคมที่ทำให้ชะตากรรมของราชวงศ์คองบองต้องสิ้นสุดลง

ภาคที่ ๑ กล่าวถึงพระเจ้าธีบอและพระนางศุภยาลัตก่อนขึ้นครองราชย์ โดยเสนอให้เห็นบริบททางการเมืองในราชสำนักพม่าที่ส่งผลต่อการขึ้นครองราชย์ของพระเจ้าธีบอซึ่งเป็นพระราชโอรสองค์ที่ ๔๑ ของพระเจ้ามินโดง ในเวลานั้นพระนางชินผู่มะฉิน หรือพระนางอเลนันดอ มเหสีองค์รองผู้ทะเยอทะยานของพระเจ้ามินโดงมีอำนาจสั่งการ

อย่างเด็ดขาด กษัตริย์พระองค์ใหม่เริ่มปีแรกของการขึ้นครองราชย์ด้วยการสังหารหมู่เชื้อพระวงศ์กว่า ๘๐ องค์ ซึ่งทำให้พระเจ้าธิบอและพระนางศุภยาลัตมเหสี (พระราชธิดาในพระเจ้ามินโดงและพระนางอเลนันดอ) ทรงมีอำนาจอย่างเด็ดขาด แต่สัญญาของ ความหายณะเริ่มปรากฏขึ้นเมื่อรัฐบาลอังกฤษไม่พอใจราชสำนักพม่าที่ทำสนธิสัญญาให้ สิทธิพิเศษกับฝรั่งเศส แมตตี คาโลกรี้ดี นางกำนัลชาวยุโรปที่พระนางศุภยาลัตไว้วางใจ ได้ขายความลับระหว่างพม่ากับฝรั่งเศสแก่อังกฤษ ความไม่พอใจจึงพัฒนาขยายตัวเป็น สงคราม กองทัพพม่าไม่อาจต้านการรุกคืบของกองทัพอังกฤษ แต่แม่ทัพพม่ากลับรายงาน ชาวเติร์กกลับไปยังราชสำนักพม่าจนทำให้พระเจ้าธิบอและพระนางศุภยาลัตมั่นพระทัยใน ความยิ่งใหญ่ของพระองค์และกว่าราชสำนักจะรู้ถึงสถานการณ์ที่แท้จริงก็เมื่อกองทัพ อังกฤษรุกคืบมาถึงมณฑลเลย

ในปลาย ค.ศ. ๑๘๘๕ เมื่อกองทัพพม่าพ่ายแพ้อำนาจของราชวงศ์คองบองที่ ปกครองอาณาจักรอังวะมานาน ๑๓๓ ปี จึงสิ้นสุดลง พระเจ้าธิบอและพระนางศุภยาลัต ซึ่งทรงพระครรภ์ใกล้มีพระประสูติกาล กับพระราชธิดาอีกสององค์รวมถึงพระมเหสีรอง ศุภยาคะเลและพระนางชินผัวมะจินถูกรัฐบาลอังกฤษเนรเทศไปอยู่ที่อินเดีย ณ เมือง รัตนคีรีซึ่งห่างไกลและมีความแตกต่างทางวัฒนธรรมอย่างมาก ในความรู้สึกของชาว พม่าไม่เพียงแต่กษัตริย์ของพวกเขาถูกปลดจากบัลลังก์เท่านั้นแต่สถาบันกษัตริย์ที่เป็น หลักของแผ่นดินก็ถูกพรากไปด้วย ชาวพม่าคิดว่าระบอบกษัตริย์เป็นระบอบที่ประคับประคอง โครงสร้างสังคมเอาไว้ และโดยเฉพาะพระพุทธศาสนา การที่ต่างชาติเข้ามาปกครองโดย ไม่มีความเข้าใจในสิ่งที่ประคับประคองเกื้อหนุนสังคม ส่งผลให้ความสูญเสียจึงไม่ใช่ การสูญเสียตัวบุคคลแต่เป็นการสูญเสียโลกที่คุ้นเคย โลกที่มีความหมายและโลกที่มีคุณค่า

ภาคที่ ๒ กล่าวถึงการเนรเทศพระเจ้าธิบอ พระนางศุภยาลัต และพระราชวงศ์ ซึ่งไม่เคยเสด็จออกจากกรุงมณฑลเลยมาก่อนในชีวิต ทั้งหมดประทับบนเรือทูเล (Thooorah) เรือกลไฟลามชั้นออกจากเมืองหลวงสู่เมืองร่างกุ้ง ทั้งสองพระองค์ต่างสะเทือนใจและ หวาดวิตก นางกำนัลคนหนึ่งของพระนางศุภยาลัตเล่าว่า “เป็นเรื่องยากสำหรับพระองค์ ที่จะยังพระบาทออกจากพระราชอาณาจักรที่เคยครอบครอง พระองค์จึงลังเล ในเวลา นั้นเจ้าหน้าที่เริ่มหมดความอดทนและถอนใจอีกครั้ง พระราชินีทรงเดินไปกุมพระหัตถ์ กษัตริย์ไว้และนำเสด็จพระองค์ไปยังเรือเหมือนมารดาจูบบุตรที่กำลังหวาดกลัว ทั้งสอง พระองค์ขึ้นเรือไปด้วยกัน และพระราชินีของข้าได้จากข้าไปตลอดกาล ไม่กี่นาทีต่อมาเรือ

ถอนสมอแล่นออกไปกลางแม่น้ำกว้างใหญ่...ท่านอาจกล่าวว่าพระนางไม่ใช้ราชินีที่ดี พระองค์ไม่ใช่กษัตริย์ที่ดี แต่ทั้งสองพระองค์เป็นกษัตริย์และราชินีของพวกเขา ท่านคิดว่าเราจะสามารถรักษายาที่เป็นคนต่างชาติได้เท่ากับที่เรารักษากษัตริย์ของเราซึ่งพระองค์เป็นส่วนหนึ่งในชีวิตของพวกเขาได้งั้นหรือ” (หน้า ๑๒๔)

รัฐบาลอังกฤษต้องการส่งพระราชวงศ์ไปยังเมืองรัตนคีรีเมืองท่าบนชายฝั่งตะวันตกของอินเดียแต่ทั้งหมดกลับต้องพำนักที่เมืองมัทราสเป็นการชั่วคราว เนื่องจากพระนางศุภยาลัตไกล่ประสูติกาล แม้ชะตากรรมจะทำให้พระเจ้าธิบอและพระนางศุภยาลัตต้องพลัดจากแผ่นดินแต่ทั้งสองพระองค์ยังคงรักษาเกียรติยศจารีตราชสำนักพม่า เช่น การเข้าเฝ้ายังคงต้องหมอบคลานหรือการประสูติของเจ้าหญิงสามหรืออะซินให้ซูเมียดพญา พระนางศุภยาลัตเรียกร้องให้รัฐบาลอังกฤษส่งหมอนวดชายประจำพระองค์และพราหมณ์หลวงมายังอินเดีย เป็นต้น เมื่อเจ้าหญิงสามประสูติกาลแล้ว พระราชวงศ์ถูกส่งต่อไปยังเมืองรัตนคีรีตามที่รัฐบาลอังกฤษกำหนด พระเจ้าธิบอทรงมั่นพระทัยว่าจะได้กลับไปครองราชย์แต่นานวันเข้าพระองค์ก็ตระหนักว่าสถานการณ์ได้สิ้นสุดลงแล้วพระองค์เป็นเพียงสามัญชนในสายตารัฐบาลอังกฤษ

แผ่นดินพม่าที่ร่างกษัตริย์ต้องพบกับความอับยศและอดสู รัฐบาลอังกฤษยังคงรุ่มรวยอยู่กับการย้ายสมบัติอันมีค่าออกจากพระราชวังมณฑลเลย มงกุฎของพระเจ้าธิบอ สร้อยพระศอเพชรและมรกตบางส่วนถูกส่งไปถวายสมเด็จพระราชินีนาถวิกตอเรียข้างแกะสลักและพระพุทธรูปทองคำถูกส่งไปถวายเจ้าชายและเจ้าหญิงแห่งเวลส์ตามลำดับ รูปปั้นทองคำของบุรพกษัตริย์และพระราชินีแห่งราชวงศ์คองบองจำนวน ๑๑ ชิ้นยังถูกนำไปที่เมืองกัลกัตตาและหลอมเป็นทองเพื่อจำหน่าย อย่างไรก็ตาม ชีวิตของพระเจ้าธิบอและพระนางศุภยาลัตขณะถูกเนรเทศที่เมืองรัตนคีรีก็เต็มไปด้วยความเปลี่ยนแปลงสถานะของทั้งสองพระองค์กลับกลายเป็นเสมือนสามัญชน การสิ้นพระชนม์ของพระนางซินผิวมะฉิ่นพระสัสสุกับพระนางศุภยาคะเลมเหสีรอง ยิ่งทำให้ร่างกายของพระเจ้าธิบอทรุดโทรมลง และยิ่งพบกับความผิดหวังในตัวของเจ้าหญิงใหญ่หรืออะซินให้ซูเมียดพญาจี ที่มีความสัมพันธ์อันชั่วช้ากับยามเฝ้าประตูซึ่งมีภรรยาอยู่แล้วจนตั้งครรภ์ พระเจ้าธิบอและพระนางศุภยาลัตทรงทุกข์ทรมานกันถึงกับพระทัยด้วยเหตุที่อนาคตของพระราชธิดาคนโตนั้นต้องแลกกับเพราะคนไข้

พระเจ้าธิบอทรงมีภาระค่าใช้จ่ายไม่เพียงพอกับรายรับ สิ่งเหล่านี้จะไม่เกิดขึ้นเลย

หากพระองค์ยังคงเป็นกษัตริย์ของพม่า เมื่อเจ้าหญิงสองหรืออะชินให้ทูตฝ่ายพญาลัตหนีตามชายคนรักไป พระเจ้าธิบอทรงตรอมพระทัยและประสพวจนกระทั่งสิ้นพระชนม์ลงเมื่อวันที่ ๑๖ ธันวาคม ค.ศ. ๑๙๑๖ สามสิบปีของการเนรเทศพระองค์ไม่มีโอกาสได้กลับไปเหยียบแผ่นดินเกิด พระศพถูกบรรจุในสุสานเมืองรัตนคีรีเคียงคู่กับพระนางศุภยาเกาะเลมเหสีรองจวบจนปัจจุบัน ปิดฉากกษัตริย์องค์สุดท้ายของราชวงศ์คองบอง

ภาคที่ ๓ กล่าวถึงเหตุการณ์ภายหลังพระเจ้าธิบอสิ้นพระชนม์ ปัญหาแรกคือพิธีพระศพซึ่งสร้างความตึงเครียดระหว่างเจ้าหญิงสี่หรืออะชินให้ทูตฝ่ายพญาลัตกับผู้สำเร็จราชการแห่งอินเดีย พิธีพระศพถูกจัดขึ้นอย่างดีที่สุดเท่าที่จะทำได้แม้จะไม่สมพระเกียรติก็ตาม ตามมาด้วยการหนีสินที่พระเจ้าธิบอทรงทิ้งไว้ ผลักดันให้รัฐบาลอังกฤษตัดสินใจลดค่าใช้จ่ายของพระราชวงศ์และส่งพระนางศุภยาลัตและพระธิดากลับสู่พม่า หนังสือบรรยายชีวิตพระธิดาและพระนัดดาภายหลังการเนรเทศ แม้ว่าพระเจ้าธิบอและพระนางศุภยาลัตจะเคร่งครัดในจารีตราชสำนักพม่าแต่ด้วยสภาพแวดล้อมที่แตกต่างในสถานะใหม่ทำให้พระธิดาของทั้งสองพระองค์เติบโตและดำเนินชีวิตเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพความโดดเด่นที่เป็นเสน่ห์ของหนังสือคือการถ่ายทอดความเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของผู้นำเดิมในยุคอาณานิคมได้อย่างงดงาม

การศึกษาประวัติศาสตร์พม่าในยุคอาณานิคมมักได้รับการถ่ายทอดผ่านมุมมองของชาวตะวันตกซึ่งอยู่ในฐานะผู้ปกครองหรือผู้มีชัยชนะ ภาพลักษณ์ของพระเจ้าธิบอมักได้รับการถ่ายทอดในลักษณะกษัตริย์ที่อ่อนแอ ไร้ความสามารถ แต่ในราชันผู้พลัดแผ่นดิน เมื่อพม่าเสียเมือง กลับให้ภาพอีกด้านและเสนอภาพพระเจ้าธิบอในฐานะกษัตริย์ที่ทรงต่อสู้ปกป้องบ้านเมืองอย่างสุดกำลัง จนกระทั่งพ่ายแพ้ต่อกองทัพอังกฤษ ข้อเท็จจริงและหลักฐานที่ถูกกลบเลือนความสำคัญมาตลอดกว่าศตวรรษ อาทิ พระราชหัตถเลขาส่วนพระองค์ในพระเจ้าธิบอและพระราชวงศ์ พระราชสาส์นพระเจ้าธิบอถวายพระเจ้าจอร์จที่ ๒ แห่งอังกฤษ เป็นต้น จากมุมมองภายในที่หนังสือนำเสนอทำให้ผู้อ่านเข้าใจบริบทที่เกิดขึ้นในราชสำนักพม่าซึ่งส่งผลต่อการเมืองในระยะต่อมา ทั้งทำให้เรื่องราวการล่มสลายของราชวงศ์กระเจ่างชัดเจนมากขึ้น

นอกจากนี้แล้ว นับตั้งแต่พม่าเป็นอาณานิคมของจักรวรรดินิยมอังกฤษ พระราชประเพณีโบราณต่าง ๆ เสื่อมสูญลงพร้อม ๆ กับการล่มสลายของราชวงศ์คองบอง หนังสือเล่มนี้เป็นแหล่งข้อมูลสำคัญที่ถ่ายทอดวัฒนธรรม ความคิด และความเชื่อของ

สังคมพม่าในช่วงยุคจารีตได้เป็นอย่างดี เป็นต้นว่าพระราชประเพณีโบราณที่น่าสนใจ นับตั้งแต่พระราชพิธีพระบรมศพพระเจ้ามินโดงพระราชพิธีสงเคราะห์เสนาอำมาตย์และไพร่พลถึงพิธีเจาละหู่ซึ่งเป็นสัญลักษณ์สำคัญของชาวพม่าและอื่น ๆ

หนังสือบอกเล่าความผันแปรของชีวิตของพระเจ้าริบอ ซึ่งครั้งหนึ่งทรงเป็นกษัตริย์ที่คนทั้งแผ่นดินคร่ำครวญ แต่เพียงชั่วข้ามคืนทรงเปลี่ยนสถานภาพเป็นสามัญชน และต้องใช้ชีวิตท่ามกลางสภาพแวดล้อมใหม่มีส่วนหล่อหลอมชะตากรรมเชื้อสายของพระองค์ให้ตกต่ำอย่างเป็นที่สุด หนังสือเล่มนี้จึงไม่เพียงถ่ายทอดเรื่องราวทางประวัติศาสตร์เท่านั้นแต่ยังเปิดโลกทางธรรมให้เห็นความเป็นอนิจจังของชีวิต ความตอนหนึ่งกล่าวถึงพระนางศุภยาลัตผู้เคยยิ่งใหญ่และหยิ่งผยองไว้ว่า ช่วงต้นทศวรรษ ๑๙๐๐ ความท้อแท้สิ้นหวังของพระนางดีขึ้น...การถูกบังคับให้พำนักจากแผ่นดินอันเป็นที่รักมาอยู่ในประเทศที่ไม่อาจเรียกได้ว่าเป็นของพระนาง และการไร้ความหวังที่จะฟื้นฟูอดีตส่วนหนึ่งส่วนใดของพระนางคืนมา ทุกสิ่งทุกอย่างเป็นที่ประจักษ์ว่าหนักหนาและสาหัสมากเกินกว่าที่พระนางจะทนได้ พระราชินีที่ครั้งหนึ่งเคยเข้มแข็งอยู่ในภาวะแหลกสลายอย่างสิ้นเชิง (หน้า ๑๔)

สุภัตรา ภูมิประภาส ถ่ายทอดเรื่องราวด้วยภาษาที่อ่านง่ายชวนให้ติดตาม ทั้งประณีตบรรจงในการแปลและใช้ถ้อยคำตรงไปตรงมาแต่เข้าถึงอารมณ์และความรู้สึกของพระราชวงศ์พม่าได้เป็นอย่างดี ความตอนหนึ่งกล่าวถึงพระนางศุภยาลัตที่กำลังทรงพระครรภ์ ทรงได้บันไดขึ้นมายังหอคอยเพื่อดูภาพการเคลื่อนไหวพลของกองทัพอังกฤษ แล้วทรงทอดพระองค์ลงท่ามกลางเหล่าข้าราชการบริพาร พระนางคุกพระชานุลงและยกมือตบพระอุระพลางตะโกนว่า “เราเอง เราผู้เดียว เราผู้เป็นราชินีที่นำความหายนะมาสู่องค์ราชาพระสวามีของเราและพสกนิกรของเรา” (หน้า ๑๑๓) ผู้แปลสามารถถ่ายทอดอารมณ์ของพระนางศุภยาลัตซึ่งแสดงความอัดอั้นพระทัยในการกระทำที่ผ่านมาส่งผลให้พม่าต้องพ่ายแพ้สงคราม จนผู้อ่านเห็นภาพสถานการณ์ที่กำลังเกิดขึ้นและเกิดความรู้สึกเห็นใจพระนางในฐานะผู้ที่รักบ้านเมือง การที่หนังสือจัดทำแผนภูมิเครือญาติ (Family Tree) รายชื่อบุคคลและตำแหน่ง (List of People) อภิธานศัพท์ ลำดับเหตุการณ์สำคัญ จดหมาย บันทึกประจำวันและอื่น ๆ ก็ทำให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจเนื้อหาได้ชัดเจนมากขึ้น

ราชันผู้พลัดแผ่นดิน เมื่อพม่าเสียเมือง ช่วยเปิดพื้นที่การศึกษาประวัติศาสตร์พม่า ทำให้ผู้อ่านได้รับรู้เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ในช่วงรอยต่อสำคัญของการสิ้นสุดยุค

วารสารอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ปีที่ ๓๗ ฉบับที่ ๒ ก.ค.-ธ.ค. (๒๕๕๘) ๒๖๑

จารีตต่อเนื่องมาถึงยุคอาณานิคม หนังสือไม่เพียงร้อยเรียงเรื่องราวของชีวิตอดีตกษัตริย์
ผู้ปลดแผ่นดินเท่านั้นแต่ยังเสนอให้เห็นความเปลี่ยนแปลงทางการเมือง สังคม และ
วัฒนธรรม อันเป็นสภาวะที่หล่อหลอมและแวดล้อมชะตากรรมของผู้พลัดถิ่นที่ครั้งหนึ่ง
เคยเป็นกษัตริย์ของแผ่นดินแต่เพียงข้ามคืนกลับกลายเป็นสามัญชนที่ไม่มีแม้แต่ความ
อิสระในการดำรงชีวิต ผู้อ่านที่สนใจประวัติศาสตร์พม่าและเรื่องราวของราชสำนักพม่าใน
ช่วงสมัยอาณานิคมไม่ควรพลาดหนังสือเล่มนี้

